

**Einführung in die Religionspsychologie
(Din Psikolojisine Giriş), HOLM, Nils G., UTB
Reinhardt Verlag, Göttingen 1988, s.160,
ISBN: 3-497-01212-2**

Abdülkerim BAHADIR*

*J*arihsel gelişimi açısından Din Psikolojisine yaklaştığımız zaman, bilim dalının henüz genç bir yapılanmaya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çağımız Din Psikolojisi alanında ele alınan konuların temellerine, asırlar öncesinde -spekülatif tartışmalar ya da lokal incelemeler çerçevesinde- rastlamak mümkün olmakla beraber, ilk bilimsel ve sistematik çalışmalar, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. "The Psychology of Religion, New York 1889" adlı kitabıyla Edwin Diller Starbuck, Din Psikolojisi'nde ilk kitabın sahibi unvanıyla tanınmaktadır. Ancak, bilimsel anlamda ilk bağımsız adımların sahibi olduğu için kurucu olarak, William James kabul edilmektedir. Dinî konular ekseninde gerçekleştirdiği konuşmaları toplayarak yayınladığı "The Varieties of Religious Experience, 1902" adlı eseriyle James, kendisinden sonra gelenlere önemli bir kaynak özelliği taşır

20. asırda genelde Sosyal Bilimlerde; özelde Psikolojide ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak, Din Psikolojisi alanında da ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Amerika ve Avrupa ekolü olmak üzere temelde iki farklı koldan sürdürülen çalışmalar, yayınlanan pek çok eserle bilimsel ürünlerini vermiştir. Bu çerçevede tanıtacağımız kitap, orijinalitesi ile dikkat çekmektedir.

Kitap, adından da anlaşılacağı gibi Din Psikolojisine giriş niteliği taşımaktadır. İlgili konuları ana hatları ile ele alan eser, yazarın yıllar boyunca derslerde okuttuğu notlardan derlenerek özellikle üniversite öğrencilerinin istifadesine sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Kitap, içerdiği konular açısından daha çok Anglosakson ülkeleri, Almanya ve İskandinav ülkelerinde son yıllarda gelişen din psikolojisi anlayışını yansıtmaktadır.

Kitabın muhtevasında işlenen konuları ana başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Giriş,
2. Sosyal Fenomen Olarak Din,
3. Tecrübe Olarak Din,

* Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi. akerim@selcuk.edu.tr

4. Din ve Gelişim Psikolojisi,
5. Din ve Kişilik Psikolojisi,
6. Din ve Ruh Sağlığı.

Giriş bölümünde yazar, din olgusunun bilinen en eski kültürlerde bile canlı olarak yaşandığından ve tüm birikimleri ile araştırılmaya açık bulunduğu bahseder. Bu noktada yazarın tavsiye ettiği iki yöntem şekli göze çarpar: Tarihi araştırma yöntemini kullanarak dini olguları belirli zaman diliminde, belirli kültürlerde tasvir etmek; ya da karşılaştırma yöntemini kullanarak birbirinden farklı kültürlerdeki dinî ifade şekillerini mukayese etmek. Ancak, bu iki yöntemin dışında yazar, dine sosyal ya da ruhsal faktörler ile olan ilişkisi bağlamında da yaklaşabileceğini önerisine ekler. Dini ifade şekilleri kavramıyla O, insanların birbirinden farklı düşünce ve kanaatlerine, davranış tarzlarına ve tecrübelerine işaret eder.

Konunun devamında, Psikolojinin tarihçesine yer verilmektedir. Bu çerçevede Din psikolojisinin doğuşu, Amerika ve Avrupadaki öncüleri, ilk araştırmalar ve bunları takip eden çalışmalar üzerinde durularak bilim dalının günümüze kadar süren tarihi gelişimi ile ilgili genel bir panorama sunulmaktadır.

"Sosyal Fenomen Olarak Din" başlığı altında yazar, dinin kendine özel bir semboller dünyası oluşturduğunu ve bu karakteristik tabiatı ile grup ve topluluklarda ortak temele dayalı bir yayılma imkanı bulduğunu dile getirir. Burada, özellikle dini düşünce ve kanaatler alanında dinin insan hayatının anlamını ve hedefini düzenleyen bir sistem olarak hizmet verdiğine dikkat çeker: Birey, dinin bu sembolik yönüyle toplumda ait olduğu yeri bulur ve başkaları ile uyumlu bir iletişim kurar. Bu anlamda din, bireye ortak davranış ve tecrübe modelleri sunarak sosyalleşmesinde önemli bir rol oynar. Anlamlandırıcı bir sistem olarak din, bireye anlaşılması zor olaylar ve konular hususunda açıklama ve yorumlama referansları sunar.

Aynı başlık altında tartışmaya açılan bir diğer konu da, grubun oluşumu ve fonksiyonudur. Bu çerçevede, ortak değerlere ve rollere sahip en az iki ya da daha fazla bireyden oluştuğu ifade edilen grup ile ilgili çeşitli tipolojiler sunulmaktadır. Birincil - ikincil; resmi - gayri resmi; üyeli - referans ve iç - dış grup tipi şeklinde sıralanan grup tipolojileri açıklandıktan sonra grup dinamiği, liderlik ve grup üyeliği üzerinde durulmaktadır.

"Tecrübe Olarak Din" başlığı altında yazarın yer verdiği konular, dini tecrübe şekilleri, Sunden'in Rol Teorisi, Yükleme Teorisi ve Mistisizm olarak sıralanmaktadır. Girişte, dinî tecrübe tanımlandıktan sonra ihtida, kutsanma, içe doğma, ilham vb. gibi bu çerçevede incelenen özel kavramlara yer verilmektedir. Ayrıca dini tecrübenin dinî ve mistik yaşantılardaki yansımalarına da işaret edilmektedir. Konunun devamında Din Psikologlarının dinî tecrübe ile ilgili görüşlerine yer verilerek, Glock ve Stark (1965)'in dört grupta incelediği dinî tecrübe sınıflamaları tartışmaya açılmaktadır.

Yükleme Teorilerinin ortaya çıkışının ve öncülerinin konu edildiği bölümde, insanın belirsiz ya da korku ve endişe verici olaylar karşısında sergilediği anlamlandırma çabaları dile getirilerek bu noktada aşkın boyut ile kurulan bağlardan bahsedilmektedir. Konu, mistik tecrübenin kaynağı, yapısı, çeşitleri, kriterleri, ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili verilen bilgilerle noktalanmaktadır.

"Din ve Gelişim Psikolojisi" başlığı altında işlenen konular şunlardır:

- Dinî olgunlaşma aşamaları,
- Geleneksel aktarım,

- Zihinsel gelişim,
- Ahlak gelişimi,
- Psiko-sosyal gelişim,
- Din ve gelişim aşamaları,
- Ruhsal gelişim aşamaları.

İnsan hayatının belirli aşamalar halinde ele aldığı bu bölümde yazar, biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel değişimlere paralel olarak bireyin dini gelişiminde ortaya çıkan yeni oluşum ve farklılaşmalara değinmektedir. Piaget ve Kohlberg'in evrelere dayalı kuramları esas alınarak sürdürülen açıklamalar, konu ile ilgili şemalarla desteklenmektedir.

"Din ve Kişilik Psikolojisi" bölümünde, sağlıklı ve hasta ruha açıklık getirilmektedir. Dini hassasiyet ve içkinlik ile ilgili açıklamalarda özellikle Alport'un görüşlerine dikkat çekilirken, Maslow'un İhtiyaç Piramidi'nin zirvesinde yer alan "kendini gerçekleştirme" kategorisinin, aşkınlıkla bağlantılı olarak dini bir içerikte değerlendirilebileceği vurgulanmaktadır. Konunun devamında Psikanaliz ve Analitik Psikoloji, ana hatlarıyla ele alınarak Freud ve Jung'un din ile ilgili ileri sürdükleri görüşler üzerinde durulmaktadır.

Kitabın son konusu olan "Din ve Ruh Sağlığı" başlığı altında yazar, konu ile ilgili yapılmış araştırmaları sıralayarak söz konusu araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bulguları yorumlamaktadır. Bu bölümde "Tanrının Torunları" (Kindeskinden Gottes) kavramına açıklık getirmeye çalışılarak dini baskılar altında yetişen bireylerin sonraki yıllarda karşılabileceği sorunlar üzerinde durulmaktadır. Yazar, son olarak "Pastoral Psikoloji" çerçevesinde Din Psikolojisi ile ilahiyat ilişkisini ele alan açıklamalarda bulunur ve bu çerçevede yapılan araştırmalara işaret ederek değerlendirmelerini neticelendirir.